

ISSN 2309-9763

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ НАПН УКРАЇНИ

Педагогічна освіта: теорія і практика

Збірник наукових праць

Випуск 21 (2-2016)

Частина 2

м. Кам'янець-Подільський
2016

Рецензенти:

Коссаковський Едвард, доктор, професор, Краківська академія мистецтв ім. Яна Матейка, м. Краків, Польща; **Рокачук В.В.**, кандидат мистецтвознавства, старший науковий співробітник, Інститут культурної спадщини АН Молдови, м. Кишинів, Молдова; **Тарасенко Г.С.**, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної та початкової освіти, Вінницький державний педагогічний університет імені М. Коцюбинського, м. Вінниця, Україна; **Ченіль М.М.**, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, Дрогобицький педагогічний університет імені І. Франка, м. Дрогобич, Україна.

*Рекомендовано до друку рішеннями вчених рад Інституту педагогіки НАПН України
(протокол № 10 від 20.11.2016 р.),*

*Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
(протокол № 14 від 03.11.2016 р.).*

Міжнародна редакційна колегія:

О.М. Топузов, директор Інституту педагогіки НАПН України, доктор педагогічних наук, професор; **Л.Д. Березівська**, директор Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського НАПН України, доктор педагогічних наук, професор; **М.В. Головка**, заступник директора з наукової роботи Інституту педагогіки НАПН України, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, доцент; **М.С. Ващуленко**, дійсний член НАПН України, доктор педагогічних наук, професор; **Н.П. Дічек**, доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу історії педагогіки Інституту педагогіки НАПН України; **Т.М. Засекіна**, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, заступник директора з науково-експериментальної роботи Інституту педагогіки НАПН України; **Уршуля Груца-Мьонсік**, доктор гуманітарних наук, Жешівський університет, м. Жешів, Польща; **Л.М. Калініна**, доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу економіки та управління загальною середньою освітою Інституту педагогіки НАПН України; **В.М. Лабунець**, доктор педагогічних наук, професор, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (головний редактор); **І.О. Кучинська**, доктор педагогічних наук, професор, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (заступник головного редактора); **Н.В. Гудима**, кандидат філологічних наук, доцент, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (відповідальний секретар); **Н.В. Мелекесцева**, кандидат філологічних наук, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (мовний редактор); **Януш Мьонсо**, доктор габілітований, професор надзвичайний, Жешівський університет, м. Жешів, Польща; **М.А. Печенюк**, кандидат педагогічних наук, професор, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; **Л.М. Воевідко**, кандидат педагогічних наук, доцент, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; **Н.В. Бахмат**, кандидат педагогічних наук, доцент, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка.

Міжнародна наукова рада:

О.Д. Баженова, доктор мистецтвознавства, професор, Білоруський державний університет, м. Мінськ, Білорусь; **Земба Беата Анна**, доктор гуманітарних наук, Інститут педагогіки Жешівського університету, м. Жешів, Польща; **Марек Палюх**, професор надзвичайний, доктор габілітований гуманітарних наук, завідувач кафедри соціальної педагогіки, Інститут педагогіки Жешівського університету, м. Жешів, Польща; **І.М. Конет**, доктор фізико-математичних наук, професор, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; **О.І. Локишина**, доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу порівняльної педагогіки Інституту педагогіки НАПН України; **О.О. Онаць**, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник лабораторії управління освітніми закладами Інституту педагогіки НАПН України; **О.М. Онаць**, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу економіки та управління загальною середньою освітою Інституту педагогіки НАПН України; **Пйотр Яргуши**, професор, Директор Інституту малярства і художнього виховання, Педагогічний університет імені Комісії національної освіти, м. Краків, Польща; **О.І. Пометун**, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, головний науковий співробітник відділу суспільствознавчої освіти Інституту педагогіки НАПН України; **Н.О. Урсу**, доктор мистецтвознавства, професор, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка.

Педагогічна освіта: теорія і практика : Збірник наукових праць / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Лабунець В.М.]. – Вип.21 (2-2016). – Ч.2. – Кам'янець-Подільський, 2016. – 304 с.

У збірнику наукових праць висвітлюються найбільш актуальні проблеми сучасної педагогіки та методик у галузі вищої освіти, старшої, основної, початкової школи та дошкільця. Представлено широкий спектр наукових розробок українських і закордонних дослідників.

Збірник наукових праць адресовано науковцям, педагогам, докторантам і аспірантам, студентам, усім тим, хто цікавиться сучасним станом розвитку педагогічної науки.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації серія КВ № 15071-3643Р "Збірник наукових праць "Педагогічна освіта: теорія і практика" 24.04.2009 р.

Збірник внесено до Переліку наукових фахових видань України з педагогічних наук (Наказ Міністерства освіти і науки України від 21.12.2015 р. №1328).

За достовірність фактів, назв, дат, посилань та літературних джерел тощо відповідальність несуть автори.

Редколегія та видавництво не завжди поділяють їхні погляди.

ISSN 2309-9763

**MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
KAMIANETS-PODILSKYI IVAN OHIENKO NATIONAL UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF PEDAGOGY OF THE NATIONAL ACADEMY
OF PEDAGOGICAL SCIENCES OF UKRAINE**

Pedagogical Education: Theory and Practice

Collection of research papers

Issue 21 (2-2016)

Part 2

**Kamianets-Podilskyi
2016**

Reviewers:

Edvard Kossakovskiy, Doctor, Professor, Jan Matejko Academy Of Fine Arts in Krakow, Poland; **V.V. Rokachuk**, Candidate of Art, senior official, the Institute of Cultural Legacy of the Academy of Sciences of Moldova, Kishinev, Republic of Moldova; **H.S. Tarasenko**, Doctor of Pedagogics, Professor, Head of Preschool and Primary Education Department, Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubynsky, Vinnytsia, Ukraine; **M.M. Chepil**, Doctor of Pedagogics, Professor, Head of the Department of General Pedagogics and Preschool Education, Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University, Drohobych, Ukraine.

The publication is approved by the resolutions of the Scientific Boards of the Institute of Pedagogy of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (Protocol № 10 of 20.11.2016), Kamianets-Podilskiy Ivan Ohienko National University (Protocol № 14 of 03.11.2016).

International editorial board:

O.M. Topuzov, Director of the Institute of Pedagogy of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Doctor of Pedagogics, Professor; **L.D. Berezivska**, Director of V.O. Sukhomlynsky, State Scientific Pedagogical Library of Ukraine of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Doctor of Pedagogics, Professor; **M.V. Holovko**, Deputy Director for Science of the Institute of Pedagogy of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Candidate of Pedagogics, senior researcher, Associate Professor; **M.S. Vashulenko**, Full Member of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Doctor of Pedagogics, Professor; **N.P. Dichuk**, Doctor of Pedagogics, Professor, chief of the Laboratory of History of Pedagogy of Institute of Pedagogy of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine; **T.M. Zasiukina**, Candidate of Pedagogics, senior researcher, Deputy Director for Scientific and Experimental Work of the Institute of Pedagogy of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine; **Urshulia Hrutsa-Mionsik**, Doctor of Humanities, University of Rzeszow, Rzeszow, Republic of Poland; **L.M. Kalinina**, Doctor of Pedagogics, Professor, chief of the Laboratory of Educational Establishments Management of the Institute of Pedagogy of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine; **V.M. Labunets**, Doctor of Pedagogics, Professor, Kamianets-Podilskiy Ivan Ohienko National University (Editor-in-Chief); **I.O. Kuchynska**, Doctor of Pedagogics, Professor, Kamianets-Podilskiy Ivan Ohienko National University (deputy of the Editor-in-Chief); **N.V. Hudyma**, Candidate of Filology, Associate Professor, Kamianets-Podilskiy Ivan Ohienko National University (Chief Secretary); **N.V. Melekestseva**, Candidate of Filology, Kamianets-Podilskiy Ivan Ohienko National University (language editor); **Yanush Mionso**, Habilitated Doctor, Professor Extraordinarius, University of Rzeszow, Rzeszow, Republic of Poland; **M.A. Pecheniuk**, Candidate of Pedagogics, Professor, Kamianets-Podilskiy Ivan Ohienko National University; **L.M. Voyevidko**, Candidate of Pedagogics, Associate Professor, Kamianets-Podilskiy Ivan Ohienko National University; **N.V. Bakhmat**, Candidate of Pedagogics, Associate Professor, Kamianets-Podilskiy Ivan Ohienko National University

International Scientific Council:

O.D. Bazhenova, Doctor of Art, Professor, Belarusian State University, Minsk, Republic of Belarus; **Ziamba Beata Anna**, Doctor of Humanities, Institute of Pedagogy of University of Rzeszow, Rzeszow, Republic of Poland; **Marek Paliukh**, Professor Extraordinarius, Habilitated Doctor of Humanities, Head of the Social Pedagogy Department, Institute of Pedagogy of University of Rzeszow, Rzeszow, Republic of Poland; **I.M. Konet**, Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor, vice-principal for scientific work of Kamianets-Podilskiy Ivan Ohienko National University; **O.I. Lokshyna**, Doctor of Pedagogics, Professor, chief of the Laboratory of Comparative Pedagogy of the Institute of Pedagogy of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine; **O.O. Onats**, Candidate of Pedagogics, senior researcher of the Laboratory of Educational Establishments Management of the Institute of Pedagogy of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine; **O.M. Onats**, Candidate of Pedagogics, senior researcher of Economics and Management of the Comprehensive Secondary Education Department of the Institute of Pedagogy of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine; **Piotr Jargusz**, Professor, Director of the Institute of Painting and Art Education, Pedagogical University of Cracow, Cracow, Republic of Poland; **O.I. Pometun**, Doctor of Pedagogics, Professor, corresponding member of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Chief Research worker of the Laboratory of Social Science Education of the Institute of Pedagogy of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine; **N.O. Ursu**, Doctor of Art, Professor, Kamianets-Podilskiy Ivan Ohienko National University.

Pedagogical Education: Theory and Practice : Collection of research papers / Kamianets-Podilskiy Ivan Ohienko National University; the Institute of Pedagogy of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine [Editor-in-Chief Labunets V.M.]. – Issue 21 (2-2016). – Part 2. – Kamianets-Podilskiy, 2016. – 304 p.

The collection of research papers is devoted to the scientific discussion of the most actual issues in contemporary pedagogy and methods of teaching in higher education, secondary school, primary school and preschool education. It presents a wide range of scientific works by Ukrainian and foreign researchers.

The target readership of the collection of research papers includes researches, pedagogues, graduate and postgraduate students, as well as everybody else who shows interest in the current state of pedagogics as a science.

Certificate of state registration of the printed source of mass medium KB № 15071-3643P “Collection of research papers ‘Pedagogical Education: Theory and Practice’ of 24.04.2009”.

This publication is listed in Special editions of HAC of Ukraine in Pedagogics (Order of Ministry of Education and Science of Ukraine 21.12.2015, №1328).

The authors are responsible for the reliability of facts, names, dates, references and literature.

The editorial staff and the publishing house do not always share their ideas.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. МЕТОДИКА НАВЧАННЯ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН

<i>Аліксійчук Олена</i> КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАСЛУЖЕНОГО ПРАЦІВНИКА КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ М. А. ОЛЕКСІЙЧУКА.....	8
<i>Борисова Тетяна</i> ТЕАТР ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ДУХОВНОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ.....	13
<i>Бурчак Ігор</i> ЕТИМОЛОГІЯ РОЗВИТКУ СПОРТИВНО-БАЛЬНОГО ТАНЦЮ.....	19
<i>Воевідко Людмила</i> ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	25
<i>Вознюк Олександр</i> МЕТОДИ ВОКАЛЬНОГО НАВЧАННЯ В КЛАСІ СОЛЬНОГО СПІВУ.....	31
<i>Демчик Катерина</i> НАСТУПНІСТЬ У ЗМІСТІ ТА МЕТОДАХ НАВЧАННЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА МІЖ СУЧАСНИМ ДОШКІЛЬНИМ НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ І ПОЧАТКОВОЮ ШКОЛОЮ.....	37
<i>Зайцева Алла</i> ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ.....	42
<i>Заходякин Олександр, Цюлюпа Наталія</i> ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ МИСТЕЦЬКИХ ВУЗІВ.....	49
<i>Каньоса Наталія</i> ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА.....	54
<i>Карташова Жанна</i> ОРГАНІЗАЦІЯ ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА НА ОСНОВІ ІНТЕГРАТИВНОГО ПІДХОДУ.....	59
<i>Ковальський Роман</i> РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ РЕФЛЕКСІЇ МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ ІНСТРУМЕНТАЛЬНИХ КОЛЕКТИВІВ.....	64
<i>Лабунець Віктор</i> МЕТОДИКА ІННОВАЦІЙНОЇ ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА.....	69
<i>Лаврентьєва Надія</i> ТВОРЧЕ МИСЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ В КОНТЕКСТІ ЗМІСТУ ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ.....	76
<i>Лань Сін Цзюнь</i> МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ НАСТУПНОСТІ ФОРТЕПІАННОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ З КНР У СИСТЕМІ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ.....	83
<i>Маринін Іван</i> ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В КОНТЕКСТІ БАГАТОФУНКЦІОНАЛЬНОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	88
<i>Мозгальова Наталія</i> ВЗАЄМОДІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАКТИК ЯК ЗМІСТОВА ТА ПРОЦЕСУАЛЬНА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА.....	94
<i>Московчук Людмила</i> АРТИСТИЧНІ ВМІННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: ЗМІСТ, СТРУКТУРА ТА СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА.....	99
<i>Палаженко Олег</i> ТЕХНІЧНІ ТА ХУДОЖНІ КОМПОНЕНТИ ВИКОНАВСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МУЗИКАНТА-ДУХОВИКА.....	104

Пастушенко Любомир	
ТЕХНОЛОГІЧНИЙ КОНЦЕПТ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА.....	109
Прядко Олена	
ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА ОЛЕКСАНДРА МИШУГИ.....	115
Рева Валентин	
КУЛЬТУРА МУЗИКАЛЬНОГО ВОСПРІЯТТЯ СЛУШАТЕЛЯ: ПРИНЦИПИ ВОСПИТАННЯ.....	120
Стратан-Артишкова Тетяна	
ІННОВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ ТВОРЧО-ВИКОНАВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА-МУЗИКАНТА.....	128
Урсу Наталія	
ДОМІНІКАНСЬКИЙ ХРАМ СВ. МИХАЙЛА АРХАНГЕЛА У КАМ'ЯНЦІ НА ПОДІЛЛІ.....	133
Черкасов Володимир	
МЕТОДИКА РОБОТИ З ПЕРШОКЛАСНИКАМИ НАД ІНТЕРПРЕТАЦІЄЮ ТВОРІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА.....	138
Чжоу Цянь	
ОСОБЛИВОСТІ МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВИХОВАННІ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ.....	144
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ПОЧАТКОВОГО НАВЧАННЯ І ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ	
Альмерот Олена	
ДІАГНОСТИЧНИЙ АПАРАТ СФОРМОВАНOSTІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ АРТПЕДАГОГІКИ.....	149
Бабюк Сергій	
ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПІД ЧАС ЗАНЯТЬ ІЗ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ.....	156
Бабюк Тетяна	
ВПЛИВ ВІКОВИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ДІТЕЙ НА ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ТА МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	161
Ватаманюк Галина	
ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ РОБОТИ З ДИТЯЧОЮ КНИЖКОЮ В ДОШКІЛЬНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ.....	167
Гнізділова Олена	
ПОРІВНЯЛЬНА ДОШКІЛЬНА ПЕДАГОГІКА ЯК ІНТЕРДИСЦИПЛІНАРНА ГАЛУЗЬ НАУКОВОГО ЗНАННЯ.....	173
Дичківська Ілона	
ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У КОНТЕКСТІ МЕТОДОЛОГІЇ СИНЕРГЕТИЧНОГО ПІДХОДУ.....	179
Калініченко Людмила	
ВНЕСОК Г. КОСТЮКА У ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ (1950-1960-ті роки).....	185
Каньоса Наталія	
РОЛЬ УЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	191
Коржук Ольга	
ЧУЙНА ОСОБИСТІСТЬ ВИХОВАТЕЛЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ.....	197
Луценко Ірина	
РОЛЬ ДИТЯЧОЇ КНИЖКИ У ВИХОВАННІ ЛЮДЯНОСТІ В ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	202

Манжелій Наталія, Вашак Оксана	
СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ ЕКОЛОГІЧНО БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ДОШКІЛЬНИКІВ.....	206
Новосельська Надія	
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ ЗМІСТУ БУКВАРІВ (СЕРЕДИНА 80-х – SEREДИНА 90-х років XX століття).....	212
Олійник Олена	
СУТНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРОЦЕСІ ТЕАТРАЛІЗОВАНИХ ІГОР.....	218
Семенов Олександр	
УПРАВЛІНСЬКІ ЗАСАДИ ГУРТКОВОЇ РОБОТИ ЗІ СТАРШИМИ ДОШКІЛЬНИКАМИ В ПОЗАШКІЛЬНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ	225
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИКА НАВЧАННЯ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ	
Бабушко Світлана, Соловей Людмила	
ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ ДОРОСЛИМИ УЧНЯМИ РІЗНИХ ВІКОВИХ КАТЕГОРІЙ У НЕФОРМАЛЬНОМУ/ІНФОРМАЛЬНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	231
Галицька Майя	
КРИТЕРІЇ ТА РІВНІ СФОРМОВАНOSTI У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ТУРИЗМУ ГОТОВНОСТІ ДО ІНШОМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ.....	237
Гордійчук Мар'яна	
МЕТОДИКА АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМИ МОВЛЕННЕВОГО РОЗВИТКУ	244
Гудима Наталія	
ТЕХНОЛОГІЇ УВИРАЗНЕННЯ МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ СИНОНІМАМИ.....	249
Денисовець Ірина	
ЕМОЦІЙНО-ЕКСПРЕСИВНА ТА КОМІЧНА ПРИРОДА МОВНОЇ ГРИ У ТВОРАХ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ДИТЯЧИХ ПИСЬМЕННИКІВ.....	257
Кужель Оксана	
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ЧИТАННІ З ВИКОРИСТАННЯМ НАВЧАЛЬНОЇ КОМП'ЮТЕРНОЇ ПРОГРАМИ.....	262
Мартіна Олеся	
СИСТЕМА ВПРАВ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У РОБОТІ НАД ТЕКСТОМ.....	267
Мелекссєва Наталія	
ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПРИКМЕТНИКА НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ.....	272
Наконечна Лариса	
ЗБАГАЧЕННЯ МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЕМОЦІЙНО ЗАБАРВЛЕНОЮ ЛЕКСИКОЮ.....	276
Третяк Наталія	
МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ УЧНІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ПРОСТОГО РЕЧЕННЯ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ	281
Чепіль Марія	
ПАТРІОТИЗМ ЯК ЦІННІСНА ОРІЄНТАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ У ТВОРЧОМУ ДОРОБКУ ІВАНА ФРАНКА (1856–1916).....	286
Яцук Ольга	
ЛІНГВОДИДАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ФОНОСТИЛІСТИЧНИХ ЗАСОБІВ УВИРАЗНЕННЯ КАРТИН ПРИРОДИ В ПОЕЗІЇ ДЛЯ ДІТЕЙ.....	291
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	299
ВИМОГИ ДО ЗМІСТУ ТА ТЕХНІЧНОГО ОФОРМЛЕННЯ ТЕКСТУ СТАТТІ.....	302

УДК: 373. 2. 011. 3-051:159. 937. 22-027. 21

Ольга Коржук
Olha Korzhuk

ЧУЙНА ОСОБИСТІТЬ ВИХОВАТЕЛЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

RESPONSIVE PERSONALITY OF PRESCHOOL TEACHER: THEORETICAL ASPECTS

У статті актуалізовано проблему становлення вихователя дітей дошкільного віку як носія гуманних цінностей. Визначено, що успішне та ефективне розгортання особистісно орієнтованої взаємодії можливе за умови сформованості стійкого позитивного ставлення вихователя до дітей, основу якого складає любов та чуйність педагога.

Ключові слова: чуйність, чуйне ставлення, вихователь дітей дошкільного віку.

*Перед великим розумом треба
схилити голову, а перед великим серцем –
стати на коліна.*

Гете

Для поступу українського суспільства характерні надзвичайно складні економічні, політичні, соціальні трансформації. Як зазначає І. Бех, сучасна цивілізація породжує два основні типи особистості – соціоорієнтовану та егоцентровану. Егоцентрована особистість характеризується недостатнім рівнем гуманістичної самосвідомості, обмеженістю смисло-цінних орієнтацій і життєвих потреб. Це породжує субкультуру, яка суперечить міжетнічній толерантності у гуманістичному діалозі [2, с. 14]. Руйнація духовних засад буття людини, зростання нігілізму, індивідуалізму зумовлюють заперечення загальнолюдських цінностей, поширення деструктивних форм міжособистісної взаємодії, таких як агресія, упередженість, егоїзм, конфлікт. Доброта, щирість, чуйність, альтруїзм, співчуття у взаєминах часто лише декларуються, натомість у повсякденному спілкуванні нерідко витісняються проявами байдужості, прагматизму, формалізму, егоїзму.

У центрі шляхів виходу з окресленої кризової ситуації поруч з членами родини, де зростає і формується майбутня особистість, можна сміливо поставити педагога-вихователя. Утвердження його високоморальних рис є нагальною потребою часу. Не тільки професійні знання та вміння вихователя, а й його духовна культура, високі ідеали та моральні якості забезпечують проживання дитиною повноцінного щасливого дитинства. Розвиток у молодого покоління людиноцентрованої позиції, соціальних умінь та навичок особистісноорієнтованої взаємодії є можливим за умови готовності педагога до гуманістично-спрямованого ставлення до дітей. Для побудови гуманних взаємин вихователя з дітьми важливу роль відіграє його здатність бути чуйним, вміння співпереживати, пізнавати душевний світ дитини та її почуття. Саме культивування вихователем людяності, чуйності, доброти, цінності іншої людини, потреби пізнання та удосконалення самого себе дозволить виховати гармонійну цілісну духовно багату особистість дитини.

Теоретичні основи гуманізації навчально-виховного процесу закладено в працях Ш. Амонашвілі, Л. Виготського, Л. Венгера, Д. Ельконіна, О. Запорожця, Г. Костюка, В. Котирло, В. Кременя, Г. Люблінської, А. Маслоу, П. Підласого, К. Роджерса, С. Рубінштейна, С. Русової, В. Сухомлинського, К. Ушинського та ін. Ідея співробітництва, діалогу, партнерства у взаємовідносинах суб'єктів освітнього процесу знайшла відображення у дослідженнях І. Беха,

Ю. Гіппенрейтер, О. Глузмана, С. Вітвицької, О. Друганової, С. Золотухіної, М. Євтуха, Н. Побірченко, О. Рацула, О. Рудницької та ін.

Базовою щодо становлення моральних якостей особистості педагога називають чуйність І. Бех, Г. Галі, В. Зарицька, Т. Матвійчук, Г. Свідерська та ін. Фундаментальні дослідження чуйності проведені стосовно молодшого шкільного (О. Шовкомуд), підліткового (Ю. Удовіна) та юнацького (Г. Свідерська) періодів. Дослідження чуйності та психолого-педагогічних чинників її розвитку як професійно значущої якості майбутнього вчителя здійснено І. Матяш.

Метою статті є розкриття гуманістичних засад професійної діяльності педагога, аналіз наукових підходів до визначення поняття чуйності особистості вихователя дітей дошкільного віку.

Гуманізм у вихованні заснований насамперед на розумінні дитини – її потреб і прагнень, на знаннях закономірностей її зростання та розвитку. Фундаментальними цінностями, на яких повинні будуватися взаємини з дитиною, є її безумовна любов та прийняття педагогом. Науковці одностайні в думці, що потреба в любові, потребності іншому – одна з фундаментальних людських потреб. Її задоволення – необхідна умова розвитку дитини. Психолог Ю. Гіппенрейтер, даючи настанови щодо налагодження спілкування та взаємодії дитиною, стверджує, що безумовно приймати дитину – значить любити її не за те, що вона гарна, розумна, здібна, відмінник, помічник і так далі, а просто так, просто за те, що вона є [3, с. 10].

Любов дорослого є джерелом емоційної рівноваги і психічного здоров'я дитини. Виховання, засноване на безумовному прийнятті та позитивній увазі, забезпечує надійну основу для становлення та повноцінного функціонування у дорослому житті. Дитина має відчувати довіру, повагу, опіку, чуйність, турботу та захист дорослого. Яскраво демонструє окреслене ставлення Ш. О. Амонашвілі: «Дитино! ... не можу втримати себе, не посвятивши тебе у свої думи про захоплення тобою, про турботи мої про тебе, і про те, хто я є поруч з тобою, і хто ми один для одного» [1, с. 5].

Любов та чуйність можуть бути виражені педагогом у таких формах: слова підтримки, схвалення, подяки; емоційні прояви радості та суму; вибачення за власні помилки; активне слухання дитини тощо.

Чуйність у характері педагога, зазначає І. Підласий, є своєрідним барометром, що дозволяє йому відчувати стан дітей, їх настрій, та вчасно надавати допомогу. Природний стан педагога – професійне занепокоєння теперішнім та майбутнім вихованців. Такий педагог усвідомлює свою особисту відповідальність за долю дитини.

Тлумачення чуйності знаходимо у представників української кордоцентричної філософії або української філософії серця Г. Сковороди, П. Юркевича, М. Гоголя, Т. Шевченка і П. Куліша. П. Юркевич був переконаний, що людина, яка не вміє розуміти власне серце із властивими йому почуттями та емоціями, не вміє бачити і слухати себе саму, така людина дивиться на світ чужими очима. Пряме пізнання дійсності шляхом сердечного осягнення світу необхідно виховувати, розвиваючи в людині чуйність, душевність, доброзичливість. Чуйність – це трепетне, ніжне і ласкаве ставлення до будь-кого. Це потреба душі і серця, яка приводить людину до благих діянь.

Аналіз наукових джерел засвідчує, що феномен чуйності педагога представлений у доробках дослідників побіжно, у контексті вивчення інших питань, зокрема таких, як розвиток емпатії вчителя та педагогічної установки на емпатію (Т. Василюшина, О. Кайріс, Н. Мозгова та ін.), міжособистісна професійна взаємодія вчителя (Г. Галі, О. Грейліх, А. Шарафеева та ін.), педагогічний такт, педагогічний обов'язок та відповідальність (Ф. Гоноболін, І. Ісаєв, Н. Кузьміна, В. Сластьонін, І. Страхов та ін.), педагогічна культура (Е. Аметова, Г. Свідерська та ін.). Понятійний ряд, близький до суті чуйності, містить такі поняття, як співчуття, співпереживання, жалість, співрадість тощо, тобто емпатійні прояви.

Категорії «чуйність педагога», «чуйна особистість вихователя» досить часто використовуються на рівні повсякденного побутового спілкування, однак не отримали ґрунтовного наукового осмислення.

Досить ґрунтовно окреслена проблема висвітлена в науковому доробку І. Беха. Він уперше вводить в обіг термін «вчинок-чуйність», під яким розуміє міру причетності однієї людини до життя іншої: її справ, клопотів, самопочуття. У здійсненні цього вчинку важливу роль відіграє просторова і психологічна близькість двох суб'єктів. Учинок-чуйність найінтенсивніше виявляється внаслідок фізичних чи психологічних негараздів, які переживає одна з особистостей як об'єкт цієї моральної дії. Інша особистість, сприйнявши такий її стан, відповідним чином відгукується на нього. У здійсненні вчинку-чуйності важливу роль відіграє просторова та психологічна близькість двох суб'єктів. Тому бажано, щоб вони перебували в одному життєвому просторі, йшли поруч. Проте, це не означає, що привід для чуйності зникає, коли люди перебувають далеко один від одного. Своє піклування й підтримку за таких обставин вони виявляють, використовуючи телефонний зв'язок, листування, інтернет тощо.

Для розкриття сутнісного змісту категорії «чуйність» ми звернулись насамперед до довідникових видань.

«Словник української мови» містить такі словникові статті:

1. Чуйний – який швидко і легко сприймає що-небудь за допомогою органів чуття (слуху, нюху тощо). Синоніми – чулий, чутливий.

2. Чулий – який швидко і легко сприймає що-небудь за допомогою органів чуття; чутливий; який легко проймається якими-небудь враженнями, переживаннями, дуже вразливий; здатний проймається чіми-небудь переживаннями, горем тощо; чуйний.

3. Чутливий – який добре відчуває що-небудь (про органи чуттів); який піддається впливу природних, фізичних, хімічних чинників, здатний швидко відчувати що-небудь, реагувати на що-небудь, сприйнятливий до чогось; здатний швидко реагувати на життєві події, факти, явища; сповнений уважного, чулого, доброзичливого ставлення до людей; чуйний; здатний швидко відображати, фіксувати зовнішні впливи, зміни, прояви (про прилади, матеріали тощо).

4. Чуйність – уважність і сердечне ставлення до людей; чулість; здатність швидко реагувати на життєві події, факти тощо. [7, с. 381].

«Тлумачний словник української мови» містить ідентичні визначення: чуйний – сприйнятливий, здатний швидко і повно сприймати все за допомогою органів чуття; уважний і сердечний у ставленні до людей [8, с. 930].

Із позицій лінгвістики, слова чулий і чуйний виступають словотвірними і семантичними дублетами. На підставі словникових дефініцій і текстового аналізу можна інтегрувати наступний набір сем, властивий усьому синонімічному ряду: 1) «здатний проймається чіми-небудь переживаннями»; 2) «готовий прийти на допомогу»; 3) «сердечний у ставленні до інших»; 4) «уважний»; 5) «доброзичливий»; 6) «який співчуває іншим»; 7) «який тепло ставиться до людей»; 8) «щирий».

«Словник з етики», за редакцією І. Кона, тлумачить чуйність як моральну якість, що характеризує ставлення людини до оточуючих і передбачає турботу про їхні потреби, запити та бажання, уважне ставлення до їхніх інтересів, хвилюючих їх проблем, думок та почуттів, розуміння. З етичної точки зору, у понятті «чуйність» традиційно відображаються моральні норми, пов'язані з добровільними взаємними обов'язками як у суспільному, так і в особистому житті людей. Чуйність виступає в якості регулятора моральних стосунків, і в цьому дослідники вбачають її основну функцію.

«Український педагогічний словник», за редакцією С. Гончаренка, визначає поняття «чутливість» – здатність живих організмів реагувати на дію зовнішніх чи внутрішніх подразників. Завдяки чутливості організм цілеспрямовано реагує на зміну внутрішнього та зовнішнього середовища.

Глосарій у контексті дошкільної галузі «Дошкільна освіта: словник-довідник: понад 1000 термінів, понять та назв» (упорядники К. Крутій, О. Фунтікова) не містить визначення понять «чуйність», «чутливість».

Емоційну чуйність як здатність відчувати і розуміти стан іншого через усвідомлення власних переживань, дієве співчуття і щире співрадість визначає Є. Шовкомуд [9].

Л. Сологуб наголошує, що найважливішою особливістю чуйності є вміння ставити себе на місце інших, бачити в них подібних собі, розуміти їхній емоційний стан, надавати активну безкорисливу допомогу, полегшувати тяжкі почуття інших людей, виявляючи при цьому такт, культуру почуттів, доброзичливість.

Г. Свідерською здійснено етимологічний аналіз поняття «чуйність». Автор зазначає, що його формування відбувалось у напрямі розширення змісту слова «чути» – від основного значення «сприймати на слух» до розуміння «відчувати психологічний стан іншого, чути прохання про допомогу, реагувати на нього». Семантичний аналіз поняття «чуйність» в українській, російській, білоруській, польській, болгарській, словацькій, англійській, італійській, іспанській та французькій мовах розкриває чуйність як інтегральну особистісну якість, котра передбачає уважність до психологічного стану іншої людини, доброзичливість, делікатність, тактовність, сердечність, співчуття, співстраждання, привітність, люб'язність, ввічливість та турботливість. Автор сформулював найбільш повне визначення дефініції «чуйність», що трактується як морально-психологічна якість особистості, що характеризує ставлення людини до інших людей і виявляється в емпатійності, доброзичливості, тактовності, ввічливості та турботливості, наданні практичної допомоги [6, с. 22].

У структурі індивідуальних особистісних якостей педагога І. Кузнецов виокремлює такі: душевну чуйність; почуття делікатності; почуття гумору; інтуїцію [4]. Кожна із виділених якостей має складну структуру, зазначає автор. До прикладу, душевна чуйність передбачає не лише доброту, гуманність, здатність проникати в настрій вихованця, бачити його труднощі, але й своєчасно надати допомогу. Чуйність виявляється також у вмінні підтримувати емоційний фон під час спілкування, співчувати та цією метою прогнозувати відповідні ситуації.

У контексті педагогічної діяльності І. Матяш визначає чуйність як професійно значущу якість учителя, і розглядає це явище як морально-психологічну категорію, що характеризує розвиток моральної свідомості педагога та визначається моральною вихованістю, гуманістичною спрямованістю особистісних якостей, високою культурою спілкування та духовною культурою, розвиненою емпатійністю, альтруїстичною позицією особистості вчителя та його педагогічним тактом, що забезпечує успішність виконання фахівцем професійних обов'язків [5, с. 9].

Визначальними психолого-педагогічними чинниками розвитку чуйності як професійно значущої якості майбутнього педагога І. Матяш виокремлює такі: гуманістична спрямованість як вияв мотивів гуманістичної поведінки, турботи про людей, почуття гуманізму, відсутність егоцентризму, прагнення принесення користі світові, людству, країні, ближнім; емоційний інтелект як здатність розуміти емоційні прояви, стани іншої людини та свої власні, керувати як власними емоційними станами, так й іншої людини, а також емпатія, доброзичливість, прийняття інших, педагогічний такт, суб'єкт-суб'єктна взаємодія системи стосунків «викладач-студент» [5, с. 19].

Резюмуючи та узагальнюючи теоретичні пошуки в аспекті формування чуйності вихователя дітей дошкільного віку, зазначимо, що окреслена риса формується в процесі індивідуального розвитку особистості, набуття досвіду спілкування та взаємодії з іншими людьми. Враховуючи інтегрований зміст, поняття чуйності особистості вихователя потребує структурно-компонентного аналізу, що і становить перспективу подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Амонашвілі Ш. О. Поспішайте, діти, будемо вчитися літати! / Ш. О. Амонашвілі. – Хмельницький : Подільський культурно-просвітительський центр ім. М. К. Реріха, 2010. – 52 с.
2. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку : навч. посіб. / І. Д. Бех. – К. : Академвидав, 2012. – 256 с.

3. Гіппенрейтер Ю. Б. Спілкуватися з дитиною. Як? / Ю. Б. Гіппенрейтер. – К. : Національний книжковий проект, 2010. – 240 с.
4. Кузнецов И. Н. Настольная книга практикующего педагога / И. Н. Кузнецов. – М. : РОСБУХ, 2008. – 516 с.
5. Матяш І. М. Психолого-педагогічні чинники розвитку чуйності як професійно значущої якості майбутнього вчителя : автореферат дис.... канд. психол. наук : 19. 00. 07 / І. М. Матяш ; Нац пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2015. – 22 с.
6. Свідерська Г. М. Психологія чуйності : монографія / Г. М. Свідерська. – Т. : ТНПУ, 2013. – 305 с.
7. Словник української мови: в 11 т. / [ред. колег. І. К. Білодід (голова) та ін.]. – К.: Наукова думка, 1970-1980. – Т. 11: Х – Ї / [ред. С. І. Головащук]. – К.: Наукова думка, 1980. – 700 с.
8. Тлумачний словник сучасної української мови: Загальноживана лексика: близько 60 тис. слів / за заг. ред. проф. В. С. Калашника. – Х.: ФОП Співак Т. К., 2009. – 960 с.
9. Шовкомуд Е. А. Эмоциональная отзывчивость / Е. А. Шовкомуд // Советская педагогика. – 1991. – №3. – С. 79-83.

In the article the modernization of the national education system in Ukraine based on the child-centered pedagogy is actualized. The attention is paid to the problem of forming a new teacher capable not only to declare but implement the principles of humanistic education.

Only a teacher whose philosophy is focused on the child as the highest value can realize humanistic ideals. Not only professional knowledge and skills of educator but his spiritual culture, high ideals and moral qualities provide the residence of happy childhood by a child. The destruction of value orientations of a pre-school teacher affects the character of his communication, complicates interpersonal understanding and changes the dominant type of attitude to children. In the article an impact of emotional and positive, sensitive attitude of educator to children is followed by establishing educational cooperation and forming of human relations among the children.

Successful and effective deployment of personality oriented interaction is possible by forming stable positive attitude of educator to children based on love and keenness of a pre-school teacher.

Keenness of educator allows creating a comfortable atmosphere of communication, environment of absolute trust, equal partnership, openness and sincerity. If a child is brought up by an indifferent teacher, she/he will turn to anger and aggression. If love and goodwill dominate the child will be open and responsive in attitude to people. Responsive teacher is able to support the child, help to overcome difficulties, to strengthen her faith in herself. Showing heartiness in attitude to a child, the teacher creates the conditions in which the pupil feels a sense of dignity.

Key words: *responsiveness, responsive attitude, preschool teacher.*